

**ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОГО НАПРЯМКУ РОЗВИТКУ АРХІВНОЇ УКРАЇНІКИ:
СПРОБИ УНОРМУВАННЯ ТА НАДАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ДОСТУПУ
ДО РЕСУРСІВ (ПЕРША ПОЛОВИНА 2000-Х РОКІВ)¹**

У статті досліджено четвертий етап еволюції наукового напрямку архівознавства «архівна україніка» на сучасному етапі, виділені автором. Проаналізовано зміст проектів першої половини 2000-х рр., пов'язаних із розвитком архівної україніки. Аргументується основний зміст цього етапу – створення веб-порталу Державного комітету архівів України як інструменту оприлюднення знань про архівну україніку.

Ключові слова: *архівна україніка, документальна спадщина України, веб-портал, Державний комітет архівів України, інформатизація архівної справи.*

Т.Н. Boriak

**FORMATION OF CONTEMPORARY DIRECTION OF ARCHIVAL UCRAINICA
DEVELOPMENT: ATTEMPTS TO REGULATE AND TO PROVIDE INTELLECTUAL
ACCESS
TO THE RESOURCES (FIRST HALF OF 2000-S)**

The article explores the forth period of Archival Ucrainica evolution as a scientific direction of Ukrainian archival study, allotted by the author. The article analyzes content of the projects of the first half of 2000s, connected with Archival Ucrainica development. The author stresses main idea of this period – creation of web-portal of the State Committee of Archives of Ukraine as an instrument of informing about Archival Ucrainica.

Keywords: *Archival Ucrainica, documentary heritage of Ukraine, web-portal, State Committee of Archives of Ukraine, informatization of archival sphere.*

Постановка проблеми. Архівна україніка є відносно новим для України поняттям. Це пов'язано зі століттями бездержавності нашої держави, коли, з одного боку, українська

¹ Початок про перший-третій етапи розвитку архівної україніки див. в попередніх випусках журналу «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія»: Формування сучасного напрямку розвитку архівної україніки: Програма «Архівна та рукописна україніка...» (1991) / Т.Г. Боряк // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2011. – № 4. – С. 4-9; Формування сучасного напрямку розвитку архівної україніки: розробка академічних та архівних проектів (1992-1998) / Т.Г. Боряк // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2012. – № 3-4. – С. 9-17.

документальна спадщина була об'єктом зацікавлення метрополій; а з другого – чисельні міграції населення з низки причин призвели до створення масивів документів за кордоном. Тому, незважаючи на спорадичні кроки визначних українських діячів О. та М. Грушевських, Д. Багалія, В. Барвінського часів Української революції 1917-1920 рр., повноцінний розвій архівної україніки розпочався з початку 1990-х рр. уже в незалежній Україні.

Аналіз останніх досліджень. Архівну україніку можна охарактеризувати як складне поняття. З одного боку, це напрям українського архівознавства, який певним чином знайшов відображення у нормативних документах, покладених в основу розвитку архівної україніки. Передусім це програма «Архівна та рукописна україніка: Програма виявлення, обліку, опису архівних документів і рукописних книг та створення національного банку інформації по документальних джерелах з історії України» 1992 р. [1, 51-62]. Хронологічно другим документом стали «Основні положення концепції комп'ютеризації архівної справи», розроблених за ініціативою Українського науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства (далі – УНДІАСД) [2].

Іншим засадничим документом є «Концепція створення та функціонування Національного реєстру «Архівна україніка»» (автор І. Матяш), схвалена Колегією Державного комітету архівів України (далі – Держкомархів; тепер – Державна архівна служба України) 14 серпня 2007 р. [3]. У першому розділі «Загальна частина» окреслено основні етапи, що передували створенню Концепції: від Державної програми «Книжкова та рукописна спадщина України: створення бібліографічного реєстру і системи збереження та загальнодоступності» 1992 р. до розділу «Архівна україніка» на веб-порталі «Архіви України» [3, 12].

2008 р. було затверджено Галузеву програму «Архівна україніка», метою якої було створення реєстру, що об'єднає дані про документи культурної спадщини України за кордоном. В основу програми було покладено згадану вище Концепцію створення та функціонування Національного реєстру «Архівна україніка»». «Загальна частина» фактично повторює відповідний розділ Концепції створення та функціонування Національного реєстру «Архівна україніка» про історію розвитку концепцій архівної україніки, деталізуючи певні аспекти. Додано Наказ Головного архівного управління України від 11 листопада 1999 р. № 67 про Порядок здійснення централізованого обліку документів історико-культурної спадщини за кордоном та документів, що стосуються історії України [4, 30].

Серед дослідників, які фокусувалися на архівній україніці як напряму українського архівознавства, можна назвати Г. Боряка та Л. Дубровіну – їхні розділи підручника з архівознавства та 1998 р. на багато років наперед визначили концептуальні засади розвитку двох складових архівної україніки [5; 6]. Іншим фахівцем у даній сфері українського архівознавства можна назвати І. Матяш – зокрема, її статтю в Українській архівній

енциклопедії про архівну україніку [7]. Останньою працею, які поєднала аналіз архівної україніки як наукового напрямку та сукупності документів (одного із сегментів українських документальних масивів, створених за кордоном), є дослідження Т. Боряк [8].

З іншого боку, архівна україніка є сукупністю документів, які за змістом чи походженням пов'язані з історією України, але які знаходяться за кордоном і підлягають поверненню в Україну (чи уже були повернені) [7, 119]. Архівна україніка є складовою Національного архівного фонду України. Звичайно, масиви документів, акумульованих українськими емігрантами, досліджувались багатьма істориками – по суті, кожна країна, де є масиви україніки, ставала об'єктом дослідження з точки зору створення таких комплексів, їхньої долі, місцезнаходження, обсягів, стану збереженості та доступності.

З огляду на обсяг даного історіографічного аспекту, пов'язаного з архівною українікою, для ілюстрування історіографії даного напрямку аналізу архівної україніки ми можемо навести такий ресурс, як розділ сторінки веб-порталу «Архіви України» «Архівна україніка» під назвою «Матеріали до бібліографії». Тут представлено бібліографію довідкових видань та оглядів зібрань архівної україніки у близько 20-ти країнах Європи та Північної Америки. На момент створення розділ містив понад 70 оглядів зібрань архівної україніки. На 2005 р. його обсяг сягав близько 350 бібліографічних записів, на 2010 р. – майже 600 (підррахунки автора) [9].

З останніх ґрунтованих досліджень масивів архівної україніки можна назвати працю М. Палієнко про архівні центри української еміграції – Європі та США, чий історіографічний аналіз є свого роду дослідженням стану розвитку архівної україніки уже як напрямку українського архівознавства [10].

Постановка завдання. Спираючись на сучасний стан досліджень, ми прагнемо проаналізувати основний зміст четвертого етапу розвитку архівної україніки, який ми виділяємо як першу половину 2000-х рр. Предметом нашого дослідження є розробка проектів, тим чи іншим чином пов'язані з архівною українікою, їхній розвиток та втілення у життя протягом зазначеного періоду, їхня відмінність від попередніх етапів, що і дало змогу виокремити четвертий етап розвитку архівної україніки.

Виклад основного матеріалу. Четвертий етап охоплює першу половину 2000-х рр. і характеризується першими систематичними кроками у практичній діяльності з розшуку і реєстрації україніки, теоретичним узагальненням існуючого доробку і спробами унормувати цю діяльність. Основним здобутком даного періоду є надання фізичного та інтелектуального доступу до інформаційних ресурсів, які містять україніку. Цей етап позначений також поглибленням інформатизації архівної справи (в першу чергу, відкриття офіційного веб-порталу Держкомархіву України у грудні 2000 р.), що стало одним з інструментів надання доступу до архівної україніки.

Ідеї, закладені в основу проекту АрхеобібліоБаза, хоча не були реалізовані до кінця, але в модифікованому вигляді були практично втіленими саме під час даного етапу розвитку архівної україніки. На початковому рівні українська версія електронного довідника стала прототипом першого за роки незалежності зведеного сучасного архівного довідника «Архівні установи України (К., 2000) [11, 574] – першого у серії «Архівні зібрання України», що стала знаковою для наступного десятиліття і нараховує на сьогодні близько сотні томів довідників. У чітко структурованому довіднику комплексно подано відомості по архівах різного рівня (центральні, регіональні, галузеві), а також по архівних установах НАН України, міністерств (культури і мистецтв та освіти) України. Окреслено основні віхи історії установи, подано кількісні параметри фондів, загальну анотацію на документи, довідковий апарат, відомості про бібліотечні фонди архіву, коротку бібліографію [12].

Наступним рівнем стала електронна версія на офіційному веб-сайті Держкомархіву України. Саме довідник становив інформаційне ядро сайту, із подальшим постійним бібліографічним супроводом в онлайн-режимі, систематичним оновленням облікових даних, публікацією електронних версій довідників тощо [13].

У грудні 2000 р. відбулося офіційне відкриття веб-сайту Держкомархіву України в Інтернеті. Вже 2001 р. сайт було включено до спеціального реєстру ЮНЕСКО. З 2004 р. «Архіви України» набули рис веб-порталу за обсягом ресурсів та «інтегративністю» (тобто кількістю гіперпосилань на споріднені Інтернет-ресурси). Станом на лютий 2005 р. веб-портал складався з 1450 веб-сторінок [14].

Портал став потужним довідковим ресурсом для наповнення інформацією про україніку. Він має розділ «Зарубіжна архівна україніка» (сьогодні – «Архівна україніка»), структурований за такими підрозділами: нормативні документи; архіви, повернуті та передані в Україну; архівні зібрання України (довідники; огляди архівних фондів, колекцій, зібрань; огляди музейних фондів, колекцій, зібрань; історія архівної справи – персоналії); архівна Україніка: матеріали до бібліографії (загальні огляди та огляди зібрань в країнах світу) [15].

Своєрідною інституціоналізацією тематики, підсумком четвертого періоду та водночас початком п'ятого етапу стало включення згаданих вище бібліографічних матеріалів розділу веб-порталу «Зарубіжна архівна україніка» до першого тому фундаментального за змістом і обсягом довідника по архівних установах України, що охопив державні архівні архіви (2005) [16]. До речі, така практика засвідчила свою життєздатність та нині набирає обертів, оскільки до довідника з архівної україніки в Канаді включено матеріали до бібліографії з даної теми: довідкові видання, монографії, огляди зібрань архівної україніки; публікації документів [17].

Було розроблено Програму створення мережі Інтернет-ресурсів державних архівів на 2000-2005 рр., яка передбачала паралельну роботу на кількох рівнях – архівних установ, фондів та описів [13, 365].

У цей період акцент перемістився на удосконалення обліку документів НАФ, фіксації втрат у результаті військових та політичних подій історії України, а також техногенних катастроф: 5 лютого 2001 р. вийшов наказ Держкомархіву України № 8 «Про підготовку національного реєстру втрачених та переміщених архівних фондів» [18, 13-14]. Такий напрям діяльності безпосередньо пов'язаний із фіксацією втрат україніки та подальшої роботи над тим, які документи зможуть якщо не замінити, то доповнити відомості про лакуни в документальній спадщині України.

Взагалі 2001 рік був багатим на події, різні за характером та змістом, але однаково засадничі для подальшого розвитку концепцій роботи з українікою.

Планом роботи державних архівних установ на 2001 р. розпочато підготовку міжархівного довідника «Празькі архіви: зведений каталог архівів української еміграції в міжвоєнний період». Керівникам державних архівних установ було розіслано листи про виявлення документів для підготовки зазначеного довідника (від 7 лютого 2001 р.) [19]. Однак, на практиці довідник про Празький архів було частково реалізовано десятиліттям пізніше дослідницею Т. Боряк у вигляді додатків до монографії: Додаток 13 – ««Празькі» зібрання у масиві еміграційних фондів ЦДАВО України: реконструкція» [8, 354-399] та Додаток 14 – «Зведений реєстр Празького архіву: Пофондова реконструкція» [8, 400-442]. Тому особливо результативним цей проект назвати не можна, але з точки зору розшуку еміграційної україніки він, безперечно, є надзвичайно важливим, оскільки активізував наукові зацікавлення архівістів та істориків українікою.

У січні 2001 р. Держкомархів України видав наказ «З оголошенням рішення колегії Держкомархіву України «Про створення баз даних на зарубіжні документи історико-культурної спадщини України та документи іноземного походження з історії України». На засіданні колегії у доповіді про організацію в 2001-2005 рр. роботи зі створення баз даних на документи, про які йдеться («Архівна Україніка»), відзначалася важливість цього напрямку поповнення НАФ згідно із Законом України «Про Національний архівний фонд і архівні установи». Зазначалося, що згаданий вище наказ Головархіву України від 11 листопада 1999 р. № 67 «Про Порядок здійснення централізованого обліку документів історико-культурної спадщини за кордоном та документів, що стосуються історії України» поклав початок роботі, але не дав очікуваних результатів. Фактично, даний наказ було покладено в основу створення Галузевої програми «Архівна україніка», реалізація якого пов'язана з наступним п'ятим етапом розвитку архівної україніки.

Через майже повну відсутність діяльності в цьому напрямі колегія затвердила низку заходів. Зокрема, було доручено підготувати «для розгляду на засіданні Урядового комітету соціального та гуманітарного розвитку питання про організацію в 2001-2002 рр. робіт із створення баз даних на документи історико-культурної спадщини України, що знаходяться за кордоном, та документи іноземного походження, що стосуються історії України, в тому числі фінансові розрахунки проведення першого етапу робіт у 2001-2002 рр.». Було запропоновано завершити на початку 2001 р. складання проекту програми виявлення «Архівної Україніки» поза межами України на період 2001-2010 рр. Директорів державних архівів зобов'язали надати відомості Держкомархіву України про наявність, обсяг та походження колекцій мікрофільмів документів із закордонних архівів, що зберігаються в них, а також пропозиції щодо того, яким чином такі дані можна інтегрувати до програми [20]. Так було зроблено перші кроки до реальної реєстрації копійного масиву україніки в українських архівосховищах.

Для активізації виявлення документів зарубіжної архівної україніки Держархів України протягом першої половини 2000-х рр. уклав низку міжнародних угод з архівним керівництвом країн, які зберігають україніку: Угорщини, Грузії, Німеччини, Сербії і Чорногорії, Чеської Республіки. Було підписано протоколи про спільні проекти з архівними службами РФ, Угорщини та Польщі [21].

25 липня 2001 р. Колегія Держкомархіву України ухвалила рішення, яким створення інформаційної системи «Центральний фондний каталог» було визнане одним із пріоритетних напрямів галузі [11, 574]. Зокрема, передбачалася й фіксація відомостей про наявні в державних архівах України колекційні масиви україніки, отримані із зарубіжних архівів. Рішення колегії ініціювало заходи з удосконалення обліку фондів на рівні архівів та оприлюднення цієї інформації у вигляді локальних баз даних та надалі – у зведеній базі, за основу якої було вирішено взяти фондний каталог.

Основну функцію з надання інтелектуального доступу до інформації про україніку виконують путівники по архівах. Для оптимізації такого підходу до доступу до ресурсів Держкомархів України розробив перспективний план підготовки довідкових видань у рамках програми «Архівні зібрання України» на 2001-2005 рр. Планувалося видання за двома серіями: «Путівники» (11) та «Довідники» (35). На момент формального закінчення першого етапу проекту було опубліковано 9 путівників та 50 спеціальних довідників – анотовані реєстри описів фондів, видові, пофондові та інші довідники [22, 5-6]. Плідна й масштабна робота з підготовки і публікації довідників про склад та зміст архівних фондів триває досі – понад 80 томів різножанрових довідників.

Першим довідником, який відкрив серію путівників по державних архівах, став путівник по ЦДАГО, який побачив світ 2001 р. Показово, що саме ЦДАГО донедавна був одним із

найбільш закритих архівів в Україні. Водночас саме в цьому пугівнику вперше у такому форматі було оприлюднено інформацію про найбільший сегмент архівної україніки, переміщеного до України – Празький архів [23, 243-282].

Знаковою подією стала книга Патриції Кеннеді Грімстед «Трофеї війни та імперії: архівна спадщина України, Друга світова війна та міжнародна політика реституції» (2001). Дослідниця в контексті міжнародного досвіду, теорії, практики та законодавства окреслила історичний та ідеологічний напрями реконструкції архівної спадщини України, намагання держави повернути переміщені архіви, український аспект радянської реституційної політики, відносини України, з одного боку, та Польщі, з другого, у сфері реституції [24]. У четвертому розділі своєї праці авторка запропонувала власну типологію україніки, яка в подальшому була активно використана українськими вченими [24, 137-159].

Важливою віхою в історії розроблення концепції архівної україніки на початку 2000-х рр. стало рішення Колегії Держкомархіву України «Про підготовку основних засад міжвідомчої програми «Архівна спадщина української еміграції та діаспори ХХ століття» від 27 листопада 2002 р. [3, 12], розробку та реалізацію якої було проголошено одним із пріоритетних завдань Держкомархіву, що безпосередньо впливало із вимог Закону України «Про Національний архівний фонд та архівні установи».

Актуальність програми полягає в тому, що нащадки представників другої хвилі еміграції не завжди спроможні оцінити цінність архівних та бібліотечних колекцій своїх батьків, маючи часто за перешкоду і незнання мови. Оскільки в Україну передано лише незначну частину таких документів, то варто скоординувати заходи у цьому напрямі, беручи за взірець досвід сусідніх країн (зокрема, РФ, Польщі) із тривалими традиціями еміграції, які налагодили творчі й ділові контакти з центрами зберігання архівів, бібліотек та музеїв з історії своїх країн.

Основним завданням програми «Архівна спадщина української еміграції та діаспори ХХ століття» визначено «налагодження співробітництва з громадськими та науковими інституціями української діаспори, взяття на облік відповідних архівних зібрань, їхнє впорядкування силами українських архівістів, а згодом – передання в Україну (в оригіналах чи копіях, в тому числі – в електронному форматі)» [25, 68].

У програмі, звісно, не було передбачене спеціальне бюджетне фінансування; відтак із позицій сьогодення абсолютно утопічними є тодішні сподівання, що її вдасться реалізувати «за рахунок українознавчих закордонних центрів, благодійних організацій та окремих інституцій самої діаспори, подеколи – державних установ тих країн, де перебувають ці архівні зібрання», – так зазначено в документі [25, 68]. Водночас самий факт наявності цієї програми уже, безумовно, сприяв би створенню позитивного іміджу України як держави, що дбає про свою

культурну спадщину, встановленню діалогу із закордонним українством із делікатної тематики – подальшої долі зарубіжного сегмента архівної спадщини України.

Колегія схвалила рішення про розробку концепції програми із залученням відділів Держкомархіву України, УНДІАСД, центральних державних архівів та державних архівів областей та ін. учасників різного рівня. Результатом мав стати проект основ міжвідомчої Програми «Архівна спадщина української еміграції та діаспори ХХ століття» для розгляду урядом у другому півріччі 2003 р. [25, 69]. Втім, цей проект не знайшов подальшого розвитку і не був підтриманий в уряді, а відтак залишився лише історіографічним епізодом в історії архівної справи України новітньої доби.

Програма створення мережі Інтернет-ресурсів державних архівів на 2000-2005 рр. у процесі реалізації була модифікована та набула нових рис, своєрідним підсумком чого (вірніше, першого п'ятирічного етапу) стало включення інформації про НАІС у брошуру, видану Держкомархівом України в лютому 2005 р. Ця невеличка публікація завершує четвертий період розвитку інформатизації архівної справи та україніки. Порівняймо програму 2005 р. з попередньою, 2000 р.

Головною відмінністю є розширення проекту до чотирьох рівнів замість трьох у первісному варіанті. Перший етап має однакове змістовне навантаження, за винятком того, що в програмі йдеться про двотомне видання фундаментального зведеного довідника «Архівні установи України», перший том якого з описами державних архівів вийшов 2005 р. [22, 162]; другий мав охопити архівні установи та архівні підрозділи, що функціонують поза межами системи державних архівів. Порівняно з виданням 2000 р., розширено історичні довідки, анотації та відомості по довідковому апарату; подано структуру архіву, вихідні дані фонду архіву, методичні розробки; уточнено інформацію про обсяг фондів та хронологічні рамки; оновлено бібліографію.

Переходячи до другого рівня реалізації програми – пофондового, зазначимо, що в рамках спеціальної галузевої програми «Архівні фонди України» станом на 2005 р. було опрацьовано вже понад 60% загального масиву фондів. Наповнення локальних сегментів силами місцевих архівістів планувалося завершити 2006 р. Одночасно розпочалася робота з інтеграції цих сегментів у єдиний фондний електронний каталог, а по суті – у сучасну інформаційну систему із забезпеченням доступу з мережі Інтернет на зразок загальнонаціональних фондних каталогів багатьох країн (Австралія, Велика Британія, Канада, Литва, Німеччина, Нова Зеландія, Польща, США та ін.), що вже успішно функціонують у Мережі [14; 26].

Третій рівень роботи (прагматично названий у програмі перспективним) було доповнено положенням про оцифрування описів, яке має супроводжуватися публікацією цього масиву даних в Інтернеті.

2001 р. було прийнято нову редакцію Закону України «Про Національний архівний фонд та архівні установи». Показово, що якщо в Законі редакції 1993 р. оптимістично йшлося про «особливу турботу» держави «про поповнення Національного архівного фонду документами історико-культурної спадщини України, що знаходяться за кордоном та документами іноземного походження, що стосуються історії України» [27, ст. 17], то в Законі редакції 2001 р. обов'язки держави стосовно україніки визначаються більш стримано: «держава вживає заходів» щодо поповнення НАФ цією категорією документів [28, ст. 5]. У відповідних статтях обох законів йшлося про пріоритетний порядок фінансування виявлення таких документів, взяття їх на облік, повернення, придбання або відтворення в копіях. Централізований облік цих документів було покладено на центральний орган виконавчої влади у сфері архівної справи і діловодства.

2002 р. відбулися дві знакові події для українських архівістів: по-перше, світ побачило друге видання підручника з архівознавства (див. нижче), по-друге, був створений Інститут досліджень української діаспори (далі – Інститут), який почав діяти як структурний підрозділ Національного університету «Острозька академія». Серед задекларованих напрямів роботи Інституту – видання наукових праць із різних аспектів діяльності української діаспори, в т. ч. публікація джерел та спогадів; розробка навчальних курсів та посібників; співпраця з українськими науковими установами та вченими з діаспори [29]. Триває робота з формування архіву та бібліотеки – вони уже приймають дослідників, які мають змогу працювати з документами та виданнями, переданими відомими українськими установами та особами за кордоном (Українське історичне товариство, Українська вільна академія наук в США, Українська бібліотека ім. С. Петлюри в Парижі та ін.).

Розглянемо інший рубіж у науковому оформленні проблематики архівної україніки – відповідний розділ у другому виданні підручника (2002) та хрестоматії (2003) з архівознавства. У підручнику 2002 р. розділ про україніку фактично повторює виклад першого видання [4].

Відповідно до концепції побудови підручника 2002 р., тими самими авторами було підготовлено хрестоматію з архівознавства. Остання включала розділ «Архівна україніка». Варто зупинитися на наповненні розділу хрестоматії, оскільки вміщені у ній відомості є яскравою ілюстрацією шляхів розвитку концепції архівної україніки. Укладачі відповідного розділу хрестоматії подали витяги з таких документів, як: Віденська конвенція про правонаступництво держав щодо державної власності, державних архівів та державних боргів від 1983 р. та її правова оцінка; зведена таблиця договорів та угод щодо переміщення архівів,

складена видатним архівістом Ш. Кечкеметі; Угода про правонаступництво щодо державних архівів колишнього Союзу РСР від 1992 р.; рекомендації та коментарі фахівців у сфері переміщення культурних цінностей. Також подано Програму виявлення, обліку, опису архівних документів і рукописних книг та створення національного банку інформації по документальних джерелах з історії України [29, 186-224].

Висновки. Таким чином, виділення четвертого етапу розвитку архівної україніки є логічним та спирається передусім на розроблення концепції функціонування веб-порталу Держкомархіву, органічним складовим якого став розділ «Архівна україніка». Безумовним успіхом українського архівознавства даного етапу можна вважати концептуальну розробку та практичну реалізацію видавничої серії архівних довідників та путівників, які зробили можливим інтелектуальний доступ до документальних масивів україніки, зокрема, і шляхом онлайн-публікацій довідників. Даний напрям є традиційним і передбачає створення масивів археографічної інформації вторинного рівня.

Даний етап характеризується і продукуванням низки нормативних документів, які визначили на багато років уперед функціонування архівної україніки як напряму українського архівознавства. Частина розробок так і залишилася теорією (проект «Про підготовку основних засад міжвідомчої програми «Архівна спадщина української еміграції та діаспори ХХ століття»).

Частина була реалізована частково, закладаючи фундамент до поглиблення теоретичних засад архівної україніки на наступному етапі – Реєстр втрачених та переміщених фондів, і міжархівний довідник «Празькі архіви: зведений каталог архівів української еміграції в міжвоєнний період», «Про створення баз даних на зарубіжні документи історико-культурної спадщини України та документи іноземного походження з історії України».

Яскравим є четвертий етап розвитку архівної україніки і через публікацію аналітичних праць фахівців, які стали віддзеркаленням існуючого стану розвитку архівної україніки та дороговказами на майбутнє. Приміром, Хрестоматія з архівознавства засвідчила зміщення акцентів у дослідженні архівної україніки у такий тематичний комплекс, як реституційні процеси – тобто процеси переміщення культурних цінностей, які також включають архівні та бібліотечні колекції. Натомість у розділі відсутня інформація про архівосховища країн, які містять україніку. Очевидно, що на початок 2000-х рр. через нерозробленість багатьох аспектів місцезнаходження україніки було визначено саме її реституційний аспект.

А праця Патриції Кеннеді Грімстед «Трофеї війни та імперії: архівна спадщина України, Друга світова війна та міжнародна політика реституції» стала теоретичним підґрунтям для розроблення типології архівної україніки на наступному етапі розвитку даного етапу українського архівознавства.

Якщо ж говорити про практичний бік реалізації теоретичних засад архівної україніки, то можна виділити такі напрями, як активізація міжнародної співпраці; включення до Закону про НАФ положення про те, що «держава вживає заходів» щодо поповнення НАФ категорією архівної україніки; створення Інституту досліджень української діаспори. Відтак поглиблення наповнення архівної україніки як напряму українського архівознавства стало фундаментом для подальшого розвитку архівної україніки.

Список використаної літератури

1. Архівна та рукописна україніка : матеріали розшир. міжвідом. наради по обговоренню Держ. прогр. «Архівна та рукописна україніка» (Київ, 17 жовт. 1991 р.). – 2-ге вид., допов. / [упоряд. Ольга Тодійчук ; наук. ред. Василь Ульяновський]. – К. : Ін-т укр. археографії, 1992. – 118 с.
2. Дубровіна Л.А. Основні положення концепції комп'ютеризації архівної справи в Україні / Л.А. Дубровіна // Студії з архівної справи та документознавства. – К., 1998. – Т. 3. – С. 6-17.
3. Матяш І.Б. Концепція створення та функціонування Національного реєстру «Архівна україніка» / І.Б. Матяш // Студії з архівної справи та документознавства. – К., 2007. – Т. 15. – С. 12-18.
4. Матяш І.Б. Галузева програма «Архівна україніка» / І.Б. Матяш // Студії з архівної справи та документознавства. – К., 2008. – Т. 16. – С. 29-32.
5. Боряк Г.В. Архівна україніка / Г.В. Боряк // Архівознавство : підруч. для студ. іст. ф-тів вищ. навч. закладів. – К. : Видавн. дім «КМ Академія», 2002. – С. 115-132.
6. Дубровіна Л.А. Інформатизація в архівній справі / Л.А. Дубровіна // Архівознавство : підруч. для студ. вищ. навч. закл. України / [редкол. Я.С. Калакура (гол. ред.) та ін.] – К. : НаУКМА, 1998. – С. 228-246.
7. Матяш І.Б. Архівна україніка / І.Б. Матяш // Українська архівна енциклопедія / [ДКАУ, УНДІАСД ; редкол. : І. Матяш та ін.]. – К. : В-во «Горобець», 2008. – С. 119-121.
8. Боряк Т. Документальна спадщина української еміграції в Європі: Празький архів (1945–2010) / Тетяна Боряк ; М-во культури України, Нац. акад. керів. кадрів культури і мистецтв. – Ніжин : Вид-во НДУ імені Миколи Гоголя, 2011. – 544 с.
9. Зарубіжна архівна україніка : матеріали до бібліографії [Електронний ресурс] // Архіви України : офіц. веб-портал Держ. ком. архівів України. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: http://www.archives.gov.ua/Archives/index.php?bibliography_02#aus – Назва з екрана.
10. Палієнко М. Архівні центри української еміграції (створення, функціонування, доля документальних колекцій) / М. Палієнко. – К. : Темпора, 2008. – 687 с.
11. Пиріг Р. Основні напрями архівного будівництва / Р. Пиріг, К. Новохатський // Нариси історії архівної справи / [за заг. ред. І. Матяш та К. Климової] – К. : Видавн. дім «КМ Академія», 2002. – С. 559-574.
12. Архівні установи України : довідник / [редкол. : О.С. Онищенко та ін.]. – К. : Друкарня НБУВ, 2000. – 258 с. – (Архівні зібрання України. Спеціальні довідники).
13. Боряк Г.В. Десять років інформатизації архівної справи в Україні: проблеми, здобутки, перспективи / Г.В. Боряк // Розділ 12 : Інформатизація архівної справи : хрестоматія з архівознавства. – К. : Видавн. дім «КМ Академія», 2003. – С. 358-368.

14. Архівні інформаційні ресурси України в мережі Інтернет. Веб-портал «Архіви України». Національна архівна інформаційна система : [буклет / Держ. ком. архівів України]. – [К. : ДКАУ], лютий 2005. – [8] с.

15. Архівна україніка [Електронний ресурс] // Архіви України : офіц. веб-портал Держ. ком. архівів України. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу : <http://www.archives.gov.ua/ArchUkr/> – Назва з екрана.

16. Зарубіжна архівна україніка : матеріали до бібліографії // Архівні установи України : довідник / Держкомархів України, УНДІАСД. – К., 2005. – Т. 1. Державні архіви. – С. 606–634.

17. Архівна україніка в Канаді: матеріали до бібліографії // Архівна україніка в Канаді : довідник / упоряд. : І. Матяш (керівник), Р. Романовський, М. Ковтун та ін. ; Держкомархів України, Укр. наук.-дослід. ін-т архів. справи та документознавства, Канад. ін-т укр. студій Альберт. ун-ту. – К. : ДЦЗД НАФ, 2010. – С. 747-760.

18. Про підготовку національного реєстру втрачених та переміщених архівних фондів : наказ ДКАУ : від 5 лютого 2001 р. № 8 // Вісник державного комітету архівів України. – 2001. – Вип. 1 (5). – Січень-березень. – С. 13-14.

19. «Празькі архіви» : звед. кат. архівів укр. еміграції в міжвоєн. період. (лист до керівників держ. архів. установ). Дод. 1 : інформаційна довідка про історію «Празького архіву». Дод. 2 : штампи і печатки // Вісник Державного комітету архівів України. – 2001. – Вип. 1 (5). – Січень-березень. – С. 110-115.

20. З оголошенням рішення колегії Держкомархіву України «Про створення баз даних на зарубіжні документи історико-культурної спадщини України та документи іноземного походження з історії України» [Електронний ресурс] : наказ ДКАУ : від 23.01.2001 № 4 // Архіви України : офіц. веб-портал Держ. ком. архівів України. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу : <http://www.archives.gov.ua/Law-base/SCAU/index.php?2001-4> – Назва з екрану.

21. З оголошенням рішення колегії Держкомархіву України від 19.12.2006 «Про виявлення зарубіжної архівної україніки державними архівними установами України» [Електронний ресурс] : наказ ДКАУ : від 22.12.2006 № 168 // Архіви України : офіц. веб-портал Держ. ком. архівів України. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу : <http://www.archives.gov.ua/Law-base/SCAU/index.php?2006-168> – Назва з екрану.

22. Архівні установи України : довідник / [Держкомархів України, УНДІАСД ; редкол. : Г.В. Боряк, І.Б. Матяш, Г.В. Папакін]. – [2-е вид., допов.] – К. : ДЦЗД НАФ, 2005. – (Архівні зібрання України. Спеціальні довідники). – Т. 1 : Державні архіви. – 2005. – 692 с.

23. Центральний державний архів громадських об'єднань України : путівник. – К. : Друкарня НБУ ім. В.І. Вернадського, 2001. – 494 с.

24. Grimsted Patricia Kennedy. Trophies of War and Empire : The Archival Heritage of Ukraine, World War II, and the International Politics of Restitution / Patricia Kennedy Grimsted. – [foreword by Charles Kecskeméti]. – Cambridge, MA : Harvard University Press for the Ukrainian Research Institute, 2001. – 749 p.

25. Про підготовку основних засад міжвідомчої програми «Архівна спадщина української еміграції та діаспори ХХ ст.» від 27 листопада 2002 р. № 87 : рішення колегії ДКАУ // Вісник Державного комітету архівів України. – 2002 р. – Вип. 4 (12). – С. 67-69.

26. Бази даних On-line : Загальнонаціональні, [бази даних] національних архівів [Електронний ресурс] // Архіви України : офіц. веб-портал Держ. ком. архівів України. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу : <http://www.archives.gov.ua/posylannya.php#databases> – Назва з екрана.

27. Про Національний архівний фонд і архівні установи : Закон України від 24 грудня 1993 р. [зі змінами] // Відомості Верховної Ради. – 1994. – № 15. – Ст. 86.
28. Про Національний архівний фонд і архівні установи : Закон України від 13 грудня 2001 р. [зі змінами] // Відомості Верховної Ради. – 2002. – № 11. – Ст. 81.
29. Інститут досліджень української діаспори [Електронний ресурс] – Електрон. текст. дані. – Режим доступу : <http://www.uosa.uar.net/ua/institutes/diaspora> – Назва з екрана.
30. Архівна україніка (розділ 4) / упоряд.: Г.В. Боряк, І.Б. Матяш, Р.Я. Пиріг // Хрестоматія з архівознавства. – К. : Видав. Дім «КМ Академія», 2003. – С. 186-226.